

Пуковник **АЛЕКСАНДАР БАКИЋ**

О РАДУ ОБАВЕШТАЈНОГ ОДЕЉЕЊА 3 АРМИЈЕ

Обавештајно одељење 3 армије постало је од Обавештајног одељења 12 војвођанског корпуса и Главног штаба НОВ и ПО Војводине. Број официра у овом одељењу био је врло мали, најчешће 3—4 официра, тако да су повремено коришћени и обавештајни официри нижих јединица, првенствено дивизија.

Још у почетку формирања одељења изванредан број официра који су раније радили у територијалној обавештајној мрежи (агентури) Војводине био је распоређен на друге необавештајне дужности, наводно због тога што ти официри нису имали искуства у раду обавештајне службе регуларних јединица, иако би било боље да су неки од њих и даље остали у обавештајној служби и додељени обавештајним одељењима 1 и 3 армије. Они су одлично познавали терен и знали су масу људи преко којих су се могла добити обавештења, а овако су, без њих, постали неефикасни и мало корисни сви они многобројни обавештајни центри (месни, рејонски и др.) који су остали у још неослобођеном делу Срема. Због тога су и обавештајна одељења армија (нарочито 1 армије) била лишена оваквих драгоцених извора обавештајних података.

Због ниског стручног нивоа територијалних обавештајних официра (као и официра који су остали у обавештајном апарату армије у корпусу) команде нису имале пуно корист, јер су извештаји, нарочито нижих обавештајних органа, још увек били непотпуни (на пример: „У с. Оток налази се 500 Немаца са 5 топова, 7 тешких митраљеза, 3 баџача“, итд., а шта претстављају тих 500 Немаца, да ли је то батаљон или су остаци неког пука, којој јединици припадају итд., такав задатак обавештајни официри нису себи ни постављали). Дуго времена обавештајни официри (добрим делом регрутовани од људи без икаквог војног образовања) нису имали ни најопштије претставе о устројству немачких јединица. Ово се стање донекле поправило крајем 1944 и почетком 1945 године када је Обавештајно одељење ВШ издало приручнике о организацији немачких оружаних снага. Међутим, треба имати у виду да су и немачке дивизије у то време врло шаролико изгледале. Док су раније имале по три пешадиска пука, артиљериски пук и остале делове, у 1945 години већина их је имала само по два пешадиска пука. При томе су неки пукови имали по три, а неки и по два пешадиска батаљона, а батаљони само по две пешадиске чете, тако да је такав пук уместо ранијих девет стрељачких чета сада имао само четири. Исто тако било је случајева да су од трећих батаљона стрељачких пукова, који су извучени из свог ранијег састава, формирани нови пукови, с тим што су и даље остали стари називи батаљона. Због тога су виши штабови добијали врло противречне извештаје, на пример, да је 264 дивизија уништена код Книна, иако су у то исто време на Сремском фронту установљене јединице ове исте дивизије. Уствари, касније се показало да су трећи батаљони пукова ове дивизије још пре борби код Книна били извучени из својих пукова и послати у Срем да би се хитно појачао тамошњи фронт, пошто се није располагало ближим јединицама. А претекло је доста дуго времена док се дошло до закључка о овим немачким комбинацијама, тако да све дотада ни процене наших обавештајних официра нису могле бити тачне.

Колико је важно да се прате све промене код непријатељских јединица може се видети и из овог примера: Злогласна 13 СС дивизија претрпела је у току 1944 и почетком 1945 године тешке губитке, тако да већ у почетку 1945 године више није претстављала неку озбиљнију борбену снагу. Због тога је извучена из Југославије и бачена (или бар њени највише тучени делови) у рејону јужно од Блатног Језера, где је у то време било релативно мирно (период борби за Будим-Пешту). Међутим, показало се да се борбени квалитет ове јединице опет знатно поправио, тако да више није могло бити ни говора о томе да је потпуно разбијена, како се то раније сматрало. После извесног времена се установило да су Немци довели из Италије неке комплетне јединице и укључили их у 13 СС дивизију, пошто су им претходно променили ранији назив да би дезинформисали своје противнике.

Када су се преко наше земље повлачиле многе немачке јединице из Грчке, Албаније и Бугарске, било је и таквих које су биле намењене за сасвим друге циљеве, али су из нужде морале да дејствују као пешадиске. Тако се, на пример, на Сремском фронту појавило неколико тврђавских батаљона, затим многе ваздухопловне и ваздухопловно-техничке јединице, које су због недостатка авиона биле претворене у пешадиске батаљоне, итд.

Ове, као и остале пешадиске јединице често су дејствовале у саставу специјалних борбених група — „Kampfgruppe“, тако да је нашим обавештајним официрима било нарочито тешко да утврде шта се крије под именом ове или оне борбене групе, пошто су оне имале сасвим шаролик састав (неки пут се ту радило о ојачаном батаљону, други пут о ојачаном пуку, трећи пут о два батаљона која су раније била потпуно самостална, као што су били тврђавски, кажњенички, полициски, итд.). Тако је, на пример, требало доста труда и маса података да би се установило шта је претстављала „Kampfgruppe Fischer“.

Нарочиту загонетку за наше обавештајне официре претстављала је 7 СС дивизија „Принц Еуген“, која је вршила многобројне злочине у нашој земљи. Она је била формирана од домаћих Немаца („Volksdeutscher“-а), са првокласним руководећим кадром из немачке армије и посебно обучавана за борбу са партизанима, тако да је била оспособљена да малим јединицама — ојачаним батаљоном или два (ређе пуком) потпуно самостално дејствује. Била је врло покретна, имала је широку просторију дејства, појављујући се често сад овде, сад онде. Осим тога, имала је велик број допунских батаљона, тако да јој је попуна била редовна. Због тога су наши обавештајни официри о њој добијали разне податке и врло често и са различитих отсека, што је умногоме отежавало разјашњавање ситуације.

Прелаз на позициско фронтално ратовање (Сремски фронт и фронт на Драви) захтевао је да се измени дотадашњи начин прикупљања података, тако да су на фронту 1 и 3 армије нарочиту важност добиле извиђачке јединице, организација осматрања са земље и извиђање из ваздуха.

Све до 10 априла 1945 године, пред извиђачким јединицама 3 армије стајала је Драва, а позади ње организовани положаји непријатеља. Број погодних места за прелаз Драве био је ограничен, а и непријатељ је брзо открио и посео места где су прелазили наши извиђачи. Због тога је Обавештајно одељење армије било принуђено да шаље извиђачке јединице од Подравске Слагине (која је била ослобођена) чак до Осиејка — при чему се једна извиђачка група била пробила чак до Борова — да би добило податке о непријатељу. Коришћена је и мочвара североисточно од Осиејка (ушће Драве у Дунав) да би се преко ње чамцем дошло на Драву, а одатле једним каналом у град Осиејек. Непосредно пред почетак наше офанзиве за ослобођење земље (10 априла 1945) једна наша извиђачка група је на овај начин дошла у Осиејек, на осиејечким улицама заробила једног усташког подофицира и довела га преко Драве у Барању. Његова изјава да у Осиејку нема других нових снага осим 11 Luftwaffe дивизије прилично нам је користила.

Иако су извиђачке патроле и групе испољиле много храбрости, одлучности и снажљивости, ипак се често догађало да оне нису могле извршити постављени задатак и да су трпеле озбиљне губитке. Наиме, Обавештајни

отсеци дивизија упућивали су поједине извиђачке групе и патроле без довољне припреме. Сем тога, у дивизиским и пуковским коморама није било погодне хране (висококалоричне, а мале запремине) за извиђачке јединице, тако да су биле принуђене да се хране на терену, што значи да се нису могле успешно прикривати на територији коју је непријатељ држао.

Велике тешкоће за извиђачке јединице претстављао је и недостатак погодних радиостаница, јер су оне биле врло тешке, непогодне за ношење, а поготово неприкладне за извиђаче који су морали пузати кроз непријатељски предњи крај да би се пробиле у његову позадину.

Један од недостатака у раду наших обавештајних одељења била је нередовна, само повремена размена обавештења између армија. Истина, та размена је била нешто живља између 1 и 3 армије, али између осталих армија прилично слаба. Колико је то штетило нашој обавештајној служби не треба нарочито наглашавати, ако се има у виду да су се многобројне јединице непријатеља извлачиле преко Босне у Славонију, а одаде даље на запад, тако да су њихови покрети увек откривани са знатним закашњењем. Због тога је, на пример, Обавештајно одељење 3 армије релативно касно открило груписање непријатеља у борбама за вировитички мостобран у фебруару 1945 године. 7 СС „Принц Еуген“ дивизија појавила се и овде, иако је недавно пре тога била ангажована на Сремском фронту, на који је дошла из Босне.

Обавештајно одељење 3 армије није било довољно енергично да своју процену о непријатељу убедљиво пренесе на оперативне команде, као на пример приликом форсирања Драве од стране Немаца у марту 1945 и стварања мостобрана у Барањи. Иако је Обавештајно одељење армије благовремено дошло до закључка да непријатељ почетком марта 1945 године врши припреме за форсирање, оно ипак није уложило све силе да те закључке усвоје све команде и да их узму у обзир. Оно је дозволило чак и то да су неки штабни официри и команданти успели да га прилично убеди у то како Немци више нису способни за офанзивне операције, тако да су због тога неке јединице биле изненађене. Овај пример потврђује искуство које су стекле многе обавештајне службе, наиме, да обавештајни органи треба самостално да доносе своје процене и да их јасно и убедљиво износе својој команди, без обзира на то што се те процене неће слагати са мишљењем појединих штабних официра.

Ни заробљеници нису довољно коришћени као извор података, јер њихово испитивање није било детаљно, ни довољно стручно. Сем тога, поједине команде, нарочито ниже, нису довољно схватиле важност тог извора, већ су се задовољавале само површним испитивањем заробљеника. Оне су споро достављале њихова саслушања вишим командама, тако да су по овом питању често морале интервенисати и највише команде. Због тога је Штаб 3 армије издао једно наређење у коме је било одређено тачно време колико се заробљеник може задржати у некој команди (у штабу батаљона пола часа, у штабу бригаде и дивизије до 1 часа), с тим да се најбржим путем упућују у више штабове, тако да су касније заробљеници стизали у штаб армије за 4—5 часова од момента заробљавања. Али, ако се радило о неком изузетно важном заробљенику, онда је он директно, одмах после заробљавања, упућиван у Штаб армије, као што је, на пример, командант 21 немачког ловачког пука, потпуковник Martin Fröh, који је заробљен у 1 час ујутру, а већ у 4 часа био у штабу 3 армије.

Заробљеници су упућивани директно у штабове, јер нису постојали никакви посебни заробљенички пунктови у којима би се подвргавали детаљном испитивању, већ су испитивања најчешће вршили сами начелници Обавештајних одељења. Записници саслушања (односно изводи из ових) слати су осталим командама (вишим, нижим, суседима). Официри и подофицири нису били одвајани од војника. Пошто су заробљеници ретко кад саслушавани одмах после заробљавања, тј. на самом месту где су заробљени (иако је то често било могуће), то су и њихове изјаве много губиле од своје вредности. Нарочито су заробљенике мало користиле ниже јединице: чете и батаљони.

Међутим, обавештајна одељења су одиграла видну улогу и у борби против непријатељске обавештајне службе у заједници са органима ОЗНЕ,

јер су обавештајни органи често први наилазили на трагове непријатељске делатности, како на терену, тако и у јединицама. Они су због тога имали и тај задатак да васпитавају људе да чувају све оно што се може сачувати о нашим јединицама од непријатељског ока и уха. С друге стране, и органи ОЗНЕ су у току свога рада врло често долазили до података о томе шта непријатеља нарочито интересује о нашим јединицама. Тако, на пример, они су пре форсирања Драве од стране Немаца, марта 1945 године, ухватили два непријатељска шпијуна. Један је био упућен од шефа Гестапоа из Осијека у Апатин, где је имао да дође у додир с неком старицом, Немцем, и да од ње сазна: да ли су Руси у последње три недеље пребацивали из Бачке у Барању (преко моста на Батини) какву артиљерију, тенкове (посебно тенкове) и др., док је други шпијун имао задатак да установи у којим се селима налазе наше, а у којима бугарске јединице, затим да ли наше јединице имају „Каћуше“, да ли су поправљени мостови на путевима ка Печују, итд. Наравно, ови подаци ОЗНЕ били су итекако добро дошли обавештајним органима при доношењу закључака о непријатељским намерама.

Најзад, треба напоменути да је Обавештајно одељење у свом раду имало пуну подршку команде 3 армије.

Датум је у штампаној књизи

О МОРАЛНОМ ВАСПИТАЊУ У АРМИЈИ

од пуковника **Бранка Боројевића**

Предговор написао генерал-потпуковник Отмар Креачић

Рад на моралном васпитању поставља се као врло важан задатак пред све наше старешине а нарочито после укидања функције политичког комесара. У ту сврху је и написана ова књига која може послужити као користан приручник сваком старешини — васпитачу.

Књига је проткана примерима из НОР који ће умногоме помоћи старешинама у њиховом практичном раду.

Било би корисно да се интересенти јаве одмах групно или појединачно. Новац не треба слати.

Књига излази у издању *Мале војне библиотеке.*